

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI DERGİSİ

DİNİ, AHLÂKİ, EDEBİ, MESLEKİ AYLIK DERGİ

3. Cilt

Şubat - Mart 1964

2-3. Sayı

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
DEVLET BAKANIMIZ SAYIN İBRAHİM SAFFET OMAV'IN BAŞKANLIĞIMIZ TEŞKİLÂTINA GENELGESİ	35
SAYIN ADALET BAKANININ, BAŞKANLIĞIMIZA VE DİN ADAMLARIMIZA TEŞEKKÜRÜ	36
NAMAZ DUÂLARI	37
Sadeddin EVRİN	
ABDEST, NAMAZ, ORUÇ, HAC VE ZEKÂTIN SİHHİ VE İÇTİMÂİ YÖNLERDEN DEĞERİ (Geçen sayıdan devam)	40
Prof. Dr. Tefvik SAĞLAM	
İSLÂM	42
Manisa'lı Feyzullah USLU	
VAKIFLAR VE VAKIFLARIN ŞARTLARI	45
Ali Himmet BERKİ	
İSLÂMDA İMÂN VE ESASLARI	48
Dr. Ali Arslan AYDIN	
HİRİSTİYANLIK PROPAGANDASI MÜNASEBETİYLE İKİN- Cİ AÇIKLAMA	49
M. Asım KÖKSAL	
RAMAZAN BAYRAMI	53
Mehmet ORUÇ	
KÖTÜ HUYLARDAN GIYBET (Çekiştirme) (Geçen sayıdan devam)	56
Ahmet SERDAROĞLU	
OSMANLI ŞEYHÜLİSLÂMLARININ TECÂCİM-İ AHVÂLİ Molla Abdül-Kerim Efendi, Çelebi Alâü'd-dîn El Arabî Efendi	60
FETVÂ EMİNLERİ (Geçen sayıdan devam)	61
Mehmed Vâmık Şükrü ALTINBAŞ	
Serbest Köşe : SESLENİŞ	62
Halil ÖZTOPRAK	
MÜKEMMEL İNSAN	63
M. Salih TANRIVERDİ	

İSLÂMDA İMÂN ve ESASLARI

XII

Dr. Ali Arslan AYDIN

14 — KELÂM :

Hak Teâlâ'nın muttasıf bulunduğu kemâl sıfatlarından biri de, «Kelâm» sıfatıdır. Zât-ı Bârî hakkında vâcib olan Kelâm : «Allâhu Teâlâ'nın, sese harflere ve bu harflerden meydana gelen kelime ve cümleleri tertiplemeye muhtaç olmadan söylemesi» demektir. Zîrâ, Hak Teâlâ, her türlü ihtiyaçtan ve yarattığı varlıklara benzemekten münezzehtir. Bu sebeple, sözü ve konuşması da, insan söz ve konuşmasına asla benzemez. Bu konuda, yâni Zât-ı Bârî'nin «Mütekellim» olduğunda, kelâmcılar arasında ittifak vardır. Fakat Hak Teâlâ'nın, Kelâm adı verilen bir sıfatla muttasıf olduğunda, bu sıfatın keyfiyetinde ve Kelâmullah olan Kur'ân-ı Kerîm'in kadîm ve gayri mahlûk, veya hâdis ve mahlûk olduğu hususlarında ihtilâf vardır. Bilhassa Kur'ân-ı Azîmüşşân'ın mahlûk olup, olmadığı meselesi Ehl-i Sünnet ile Mütezile arasında çetin ve uzun münakaşalara yol açmıştır. Biz burada, bütün bu ihtilâflar üzerinde durarak, bu konudaki mezhepleri ve herbirinin görüş ve düşüncelerini izah edecek değiliz. Zira böyle bir izahat, dergimizin ölçülerini aşar. Biz ancak, hak ve doğru görüş olarak inanmamız gereken Ehl-i Sünnet mezhebinin görüşünü kısaca beyan etmekle ve Mütezile'nin şöhret bulan görüşüne işaretle yetineceğiz.

Ehl-i Sünnet Ulemâsına göre : Kelâm sıfatı, ezeli ve Zât-ı Bârî ile kaaim olan bir kemal sıfatıdır. Hak Teâlâ bu sıfatla, emirlerini, yasaklarını ve diğer hükümlerini meleklerine ve Peygamberlerine bildirir. İlâhî kitaplar, bu sıfatın taallûkiyle zuhur etmiştir. Kelâm sıfatı, İlim ve İrade sıfatlarından başka olup, İlim sıfatı gibi, vâcibe, câize, müstahile, mevcûda ve ma'dûma taallûk eder. Hülâsa, hiç bir şey, bu sıfatın taallûkundan hâriç kalmaz. Kelâm sıfatı, bir sıfat-ı kemal olduğu için, Zât-ı Bârî'nin onunla ittisâfı vâcib, zıddı olan dilsizlik ise, - bir noksanlık olduğundan - Hak teâlâ'ya müstahildir.

Ehl-i Sünnet'ten Selef ulemâsına göre Kur'ân-ı Kerîm, «Kelâmullah» dır. Yâni Kur'an, Allah ile kaaim olup, mahlûk değildir. O başkasıyla değil, Allah ile başlamıştır ve Onu ind-i ilâhîden inzâl eden Allâhu Teâlâ'dır. Âhirzamanda yine ind-i ilâhîye avdet edecektir. Bunun içindir ki, Kur'ân, yalnız huruf, veya yalnız maâmî de değildir. Belki O, hem huruf hem de maâniden mürekkeptir. Çünkü hem harf ve lâfız, hem de ma'nâ, kelâmın müsemmasında dâhildir. O halde Kelâm, birincide hakikat, ikincide mecaz olmayıp, her ikisinde de hakikattir. Peygamber Efendimiz'e Cibrîl-i Emîn vâsıtasıyla inzâl olunan Kur'ân-ı Mübîn, hakikaten Kelâmullah'tır. Huruf ve elfâz mahlûk değildir. Eğer mahlûk olsaydı, Kelâm-ı İlâhî yalnız ma'nâdan ibaret olur, lâfız da başkasının kelâmı olurdu. Yâni o ma'nâyı Allah tekellüm etmemiş olurdu. Kur'ân okunurken işitilen Kur'ân (Kur'ân-ı mesmû') mahlûk olmamakla beraber, okuyanın ses ve tilâveti, beşerî bir fiil olması bakımından, mahlûktur.

Bilâhare zuhûr eden yeni bir görüşe göre Kelâm :

Ma'nâda hakikat, lâfızda mecaz olarak kabul edilmiştir. «İttihâdiye» adı verilen bu mezhebe göre, Kur'ân'ın ma'nâsı bir olup, bu ma'nâ kadîm ve Zât-ı Bârî ile kaaimdir. Buna «Kelâm-ı Nefsî» denir. Kelâm-ı Nefsî, nefisde bulunan ve nefisle kaaim olan ma'nâ demektir. Meselâ bâzan dilimizle sükût ettiğimiz halde, kalbimizle bir şeyler söyleriz, bir ma'nâ tasarlarız. Sonra kalbimizdeki bu ma'nâyı (sözü) kelimeler ve ses vâsıtasiyle dilimizle söz halinde ifade ederiz. İşte kalbde olan bu sözlere (kelâm-ı nefsi) lisanla ifade edilene de (kelâm-ı lâfzî) tesmiye olunur. Kelâmullâh, kelâm-ı nefsi (zâtî) ile, kelâm-ı lâfzî'ye müstereken ıtlak olunur. Ancak Kelâm-ı Nefsî-i ilâhî, Zâtullâh ile kaaim ezeli bir sıfattır. Harf, ses, tertip ve te'liften münezzehtir. Kelâm-ı Lâfzî-i ilâhî ise, kelâm-ı nefsi'yi idrâke vesile olan ve ona delâlet eden ibareler ve işaretlerden, âyet ve sûrelerden mürekkeptir. Vahy-i ilâhîye müstenittir. Meselâ Kur'ân-ı Kerîm, Zâtullâh ile kaaim ezeli bir sıfatın tecellisi olması i'tibâriyle bir «Kelâm-ı Zât-i ilâhî», Mushaflarda yazılan, hâfızalarda saklanan, ve dillerde okunan lâfız ve kelimeleri i'tibâriyle de «Kelâm-ı Lâfzî-i ilâhî» olup, Kelâmullâh-ı Zâtî'ye delâlet eder. Birinci i'tibâra göre Kur'ân, ezeli ve gayri mahlûktur. İkinci i'tibâra göre ise, birbirini tâkip eden, yazılan, okunan ve hıfzedilen kelimeler olduğu için mahlûktur. Bu görüş, Ehl-i Sünnet'in iki büyük mezhebini teşkil eden Eş'ariyye ve Mâtürîdiyye'ce de benimsenmiş ve mezheplerine esas olarak alınmıştır.

Mûtezileye göre ise :

Kur'ân-ı Mübîn, Kelâmullâh ise de, kelâm, yalnız lâfızda hakikat olduğu için, mahlûktur. Çünkü Kur'ân, hurûf ve elfazdan mürekkeptir. Hurûf ve elfâz ise birbirini tâkip eder, biri biter diğeri başlar. O halde elfaz hâdistir. Hâdis olan elfazdan mürekkep olan Kur'ân da hâdis ve her hâdis gibi mahlûktur. Zîrâ Mûtezile'ye göre, Kelâm-ı Nefsî denilen Kelâm-ı Zâtî-i ilâhî sâbit değildir. İşte bu sebeptendir ki, Ehl-i Sünnet ile Mûtezile arasında bu mühim görüş ayrılığı vâki olmuş ve çetin münakaşa, hattâ mücadelelere sebebiyet vermiştir.

Hak Teâlâ'nın Mûtekellim olduğuna en kuvvetli delil, bütün Peygamberlerin bu konuda ittifak etmeleri, «Allah şunu emretti, bunu nehyetti» demek sûretiyle O'na kelâm isbat etmeleridir. Allâu Teâlâ Peygamberleri, emir ve yasaklarını teblîğ için göndermiştir. Mûtekellim olmasaydı, âmir ve nâhî olmaz, dolayısıyla risâlet de bulunmazdı. Halbuki Hak Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'inde :

«Allah Musa'ya hitap ederek konuştu.» (1).

«Rabbinin sözü, doğruluk ve adaletle tamamlandı» buyurmuştur. (2).

İşte İslâm'da tafsilî îmân, Allah'a îmân deyince, yalnız Zât-ı Bârî'ye îmân etmekle yetinmek olmayıp, bütün bu kemal sıfatlarına da inanmayı icap ettirir.

(1) Nisa : 164

(2) En'âm : 115